অধ্যায় ৮ ঃ প্রাক্-শংকৰী যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য— ১

অধ্যায় গাঁথনি

৮.১ উদ্দেশ্য
৮.২ পৰিচয়
৮.৩ প্রাক্-শংকৰী যুগ
৮.৩.১ হেম সৰস্বতী
৮.৩.২ কবিৰত্ন সৰস্বতী
৮.৩.৩ ৰুদ্র কন্দলি
৮.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৮.৫ অধিক জানিবলৈ
৮.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৮.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- প্রাক্-শংকৰী যুগৰ কবিসকলনো কোন সেই কথা অৱগত হ'ব
- এই যুগত তিনিগৰাকী কবিয়ে কি কি কাব্য ৰচনা কৰিলে সেই বিষয়ে ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব
- হেম সৰস্বতী, কবিৰত্ন সৰস্বতী, ৰুদ্র কন্দলি ৰচিত কাব্যৰাজিৰ বিশেষত্ব সম্পর্কে অৱগত হ'ব।

৮.২ পৰিচয়

উদ্ভৱ কালৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ পাছতে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ মধ্য যুগ আৰম্ভ হৈছে। মধ্যযুগীয় অসমীয়া সাহিত্যক— 'প্রাক্-শংকৰী যুগ', 'শংকৰী যুগ' আৰু 'শংকৰোত্তৰ যুগ' নামেৰে তিনি ভাগত ভগাব পাৰি। এই অধ্যায়ত প্রাক্-শংকৰী যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব।

প্রাক্-শংকৰী যুগটো মূলতঃ কাব্য সাহিত্যৰ যুগ। এই যুগত হেম সৰস্বতী, কবিৰত্ন সৰস্বতী, ৰুদ্র কন্দলি, হৰিবৰ বিপ্র আৰু মাধৱ কন্দলি— এই পাঁচগৰাকীৰ কবিৰ আৱির্ভাৱ হৈছিল। এইকেইগৰাকী কবিয়ে *ৰামায়ণ, মহাভাৰত* আদিৰ বিষয়বস্তুক লৈ ভালেখিনি কাব্য ৰচনা কৰিছে। তেওঁলোকে ৰচনা কৰা কাব্যখিনিক লৈয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ প্রাক্-শংকৰী যুগটোৰ সৃষ্টি হৈছে। এই অধ্যায়টিত প্রাক্-শংকৰী যুগৰ তিনিগৰাকী কবি আৰু

তেওঁলোকৰ দ্বাৰা ৰচিত কাব্যৰাজিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। সেই কবি কেইগৰাকী হ'ল হেম সৰস্বতী, কবিৰত্ন সৰস্বতী, ৰুদ্র কন্দলি।

৮.৩ প্রাক্-শংকৰী যুগ

চতুর্দশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা পঞ্চদশ শতিকাৰ প্রথমটো অর্ধ-শতিকাৰ সময়ছোৱাত ৰচিত অসমীয়া সাহিত্যখিনিক প্রাক্-শংকৰী যুগৰ সাহিত্য বুলি কোৱা হয়। এই যুগৰ কবিসকলে কমতাপুৰৰ মহামাণিক্য, দুর্লভনাৰায়ণ, তাম্রধ্বজ আদি ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰি কাব্য ৰচনা কৰা বুলি আত্মপৰিচয়ত উল্লেখ কৰি গৈছে। উল্লিখিত ৰজাসকলৰ সময়সীমা আছিল চতুর্দশ-পঞ্চদশ শতিকা। প্রাক্-শংকৰী যুগৰ কবিসকলৰ হেম সৰস্বতী, কবিৰত্ন সৰস্বতী আৰু ৰুদ্র কন্দলিৰ সাহিত্য-কৃতিৰ বিষয়ে তলত বহলাই আলোচনা কৰা হ'ল।

৮.৩.১ হেম সৰস্বতী

প্রাক্-শংকৰী যুগৰ কবিসকলৰ ভিতৰত হেম সৰস্বতী অন্যতম। এওঁ *প্রহ্লাদ চৰিত্র* আৰু *হৰগৌৰী-সংবাদ* নামৰ দুখন পদপুথি ৰচনা কৰে। কবিয়ে *প্রহ্লাদ চৰিত্রত* আত্মপৰিচয় দিয়াৰ প্রসংগত লিখিছে —

কমতামণ্ডল দুর্লভনাৰায়ণ নৃপবৰ অনুপাম।
তাহান ৰাজ্যত ৰুদ্রসৰস্বতী দেৱযানী কন্যা নাম।।
তাহান তনয় হেম সৰস্বতী ধ্রুৱৰ অনুজ ভাই।
পদবন্ধে তেহো প্রচাৰ কৰিলা ***বামন পুৰাণ*** চাই।।

প্রহ্লাদ চৰিত্রত দিয়া আত্মপৰিচয়ৰ পৰা জানিব পাৰি যে কমতাপুৰৰ ৰজা দুর্লভনাৰায়ণৰ দিনত ৰুদ্র সৰস্বতী-দেৱযানীৰ পুত্র আৰু ধ্রুৱৰ ভায়েক হেম সৰস্বতীয়ে *বামন পুৰাণ* চাই *প্রহ্লাদ চৰিত্র* ৰচনা কৰে। কবিৰ আন এখন কাব্য *হৰগৌৰী-সংবাদত* তেওঁৰ আন নাম হেমন্ত আৰু পিতাকক 'সর্ব্বশাস্ত্রে পণ্ডিত সুজান' বুলি কৈছে। ওপৰৰ এই ভণিতাত দৰাচলতে হেম সৰস্বতী ৰুদ্র সৰস্বতীৰ সন্তান নে দেৱযানীৰ, এইটো স্পষ্ট নহয়। দেৱযানী যদি ৰুদ্র সৰস্বতীৰ কন্যা, তেন্তে হেম সৰস্বতী আৰু ধ্রুৱ— ৰুদ্র সৰস্বতীৰ নাতিহে। কিন্তু হেম সৰস্বতীৰ *হৰগৌৰী-সংবাদ* নামৰ অপ্রকাশিত গ্রন্থৰ ভণিতাত এনেদৰে পোৱা যায়—

ভূপ দুর্লভনাৰায়ণ পাত্রপশুপতিসুত সর্ব্বশাস্ত্রে পণ্ডিত সুজান।
তাহাৰ তনয় চাৰি ধনঞ্জয় আদি কবি ধ্রুৱ ভৈল কুলত প্রধান।
অপৰ হেমন্ত কবি হৰগৌৰী পদ সেৱি হেম সৰস্বতী ভৈল নাম।।

উদ্ধৃতি অনুসাৰে আমি গম পাব পাৰোঁ যে পশুপতি পাত্রৰ নাতি চাৰিজন; ধ্রুৱ তাৰে প্রধান। আনহাতে হেম সৰস্বতীৰ আন এটা নাম হেমন্ত। সত্যেন্দ্রনাথ শর্মাই

বামন পুৰাণ ঃ প্রাচীন ভাৰতীয় সাহিত্যৰ ভিতৰত পুৰাণসমূহ প্রধান। বেদৰ পিছতেই পুৰাণৰ স্থান নির্ণয় কৰা হৈছে। 'পুৰাণ' শব্দটোৰ অর্থ হ'ল— আদিম আখ্যান বা পুৰণি কাহিনী। এনে পুৰাণৰ সংখ্যা ওঠৰখন। এই ওঠৰখন পুৰাণৰ ভিতৰত *বামন পুৰাণ* অন্যতম। *বামন পুৰাণত* বিষ্ণুৰ বামন অৱতাৰৰ কথা বর্ণনা কৰা হৈছে।

এই ভণিতাফাকি বিশ্লেষণ কৰি মত প্ৰকাশ কৰিছে যে "পশুপতি পাত্ৰৰ পুত্ৰ সম্ভৱতঃ ৰুদ্ৰ সৰস্বতী। 'ৰুদ্ৰ আৰু পশুপতি' সমাৰ্থক শব্দ। গতিকে 'পাত্ৰপশুপতিসুত' ব্যাকাংশই ৰুদ্ৰ সৰস্বতীক উল্লেখ কৰিছে নে হেম সৰস্বতীয়ে নিজকে উল্লেখ কৰিছে সেইটো বুজা কঠিন হৈ পৰিছে।"

- *প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ ঃ* হেম সৰস্বতীয়ে বামন পুৰাণ চাই এশটা পদত *প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ* নামে এখনি কাব্য ৰচনা কৰে। ই এখনি সৰু বৰ্ণনাত্মক কাব্য। দানৱৰাজ হিৰণ্যকশিপুৰে পুতেক প্ৰহ্লাদক বিষ্ণুভক্তি আচৰণ কৰা কাৰণে কৰা উৎপীড়ন আৰু শেষত নৰসিংহৰূপী বিষ্ণুৰ হাতত হিৰণ্যকশিপু বধৰ বিৱৰণ পোৱা যায়। কিন্তু বৰ্তমানে প্ৰাপ্ত আৰু প্ৰকাশিত *বামন পুৰাণত* কাহিনীটোৰ এই অংশ এনেধৰণে নাই। সম্ভৱতঃ হেম সৰস্বতীৰ সময়ত কামৰূপত *বামন পুৰাণৰ* অন্য এক ৰূপ প্ৰচলিত আছিল। পণ্ডিতসকলৰ মতে *বামন পুৰাণ* নামে এখন মহাপুৰাণ কিছুকাল আগতে লুপ্ত হৈ গৈছে। সম্ভৱতঃ সেই লুপ্ত মহাপুৰাণৰ পৰাই কবিয়ে বিষয়বস্তু গ্ৰহণ কৰিছে।

  প্ৰহ্লাদৰ ওপৰত পিতৃৰ অত্যাচাৰ আৰু নৰসিংহৰ হাতত হিৰণ্যকশিপুৰ মৃত্যু— এয়াই কাব্যখনৰ মূল কথাবস্তু। কাব্যখনৰ বৰ্ণনা ৰসাল নহয়। গতানুগতিক ছন্দেৰে লিখা ভাষাও বৰ উৎকৃষ্ট নহয় বুলি বিভিন্ন সমালোচকে মত পোষণ কৰিছে। তথাপি উল্লেখযোগ্য যে তেওঁৰ লেখাত ঘৰুৱা চিনাকী উপমা, পটন্তৰৰ প্ৰয়োগ আছে। যেনে—

  উপমা ঃ ক্ৰোধিলেক ৰাজাএ পুত্ৰৰ শুনি বানী।
  তুলাত লাগিল যেন প্ৰচণ্ড অগনি।।

  পটন্তৰ ঃ (ক) দন্ত ভাংগা সৰ্পৰ ফেফোনি মাত্ৰ সাৰ।
  (খ) মোহৰ বংশত উপজিল ধুমকেতু।

  বৰ্ণনাৰ অতিৰঞ্জন ঃ (ক) একো একো হস্তী জেন পৰ্বত সদৃশ।
  (খ) একো একো সৰ্পক দেখন্তে ভয়ংকৰ।
  ফনাত্ৰ লংঘিল জেন মেঘ আকাশৰ।।

  কাব্যখনত বিষ্ণুভক্তিৰ মাহাত্ম্য আৰু তত্ত্বমূলক উপদেশ আছে। মন কৰিবলগীয়া যে তেওঁ অসুৰৰ শাস্ত্ৰক বামানয় আখ্যা দিছে আৰু 'হস্তী সাধামন্ত্ৰ'ৰ উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ বিষ্ণু নাৰায়ণক প্ৰণতি জনাইছে আৰু বামানয় শাস্ত্ৰৰ উপাসকসকলৰ বিৰুদ্ধে বৈষ্ণৱ প্ৰহ্লাদৰ বিজয় কীৰ্ত্তন কৰিছে। সেয়েহে কালিৰাম মেধিয়ে *প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰক* বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰথম অসমীয়া পুথি আখ্যা দিছে।

  অৱশ্যে *প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰত* কথকৰূপে কবিৰ বিশেষ প্ৰতিপত্তি দেখা পোৱা নাযায়। কাব্যখনত সূক্ষ্ম কলাবোধ আৰু সুদূৰ প্ৰসাৰী কল্পনাৰ পৰিচয় পোৱা নাযায় যদিও পৰিস্থিতি আৰু ঘটনাৰ সৰল আৰু ঘৰুৱা চিনাকী পৰিৱেশৰ বিৱৰণ আছে।

➢ *হৰগৌৰী-সংবাদ ঃ হৰগৌৰী-সংবাদ* হেম সৰস্বতীৰ ভণিতাযুক্ত দ্বিতীয়খন পুথি। এইখন পুথি *প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰত*কৈ বহুগুণে ডাঙৰ। ইয়াত মুঠতে ৮৯৯ টা পদ আছে। *হৰগৌৰী-সংবাদত* নৰসিংহৰ হাতত হিৰণ্যকশিপু বধ, তাৰকাসুৰৰ অত্যাচাৰ, হৰৰ কোপত মদন ভস্ম, হৰগৌৰীৰ বিবাহ, কাৰ্ত্তিকৰ জন্ম আদি ঘটনা সন্নিৱিষ্ট হৈছে। পুথিখনত ছটা অধ্যায় আছে। তাৰে প্ৰথম অধ্যায়টিৰ বিষয়বস্তু *নৃসিংহ পুৰাণ*ৰ আৰু বাকী অধ্যায়কেইটিৰ বিষয়বস্তু *হৰগৌৰী-সংবাদ*ৰ পৰা চয়ন কৰা। অৰ্থাৎ প্ৰথম অধ্যায়ত নৃসিংহ পুৰাণৰ পৰা নৰসিংহৰূপী বিষ্ণুৰ হাতত হিৰণ্যকশিপু নিধনৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। দ্বিতীয়ৰ পৰা পঞ্চম অধ্যায়লৈ তাৰকাসুৰৰ যুদ্ধ, হৰৰ কোপাগ্নিত কামদেৱ ভস্ম, কাৰ্ত্তিক কুমাৰৰ জন্ম আৰু তাড়ক বধৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰা হৈছে। বিষয়বস্তু নিৰ্মাণৰ ক্ষেত্ৰত *কালিকা পুৰাণ*ৰ সৈতে থকা সাদৃশ্যৰ পৰা কবিয়ে এইখন গ্ৰন্থকে আধাৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল বুলি ভবাৰ থল আছে। সেয়ে মহেশ্বৰ নেওগে এইখন গ্ৰন্থৰ মূল 'কালিকা পুৰাণ'ৰ বাহিৰে আন একো নহয়গৈ বুলি মন্তব্য কৰিছে। আনহাতে এই অধ্যায়কেইটিত কালিদাসৰ *কুমাৰসম্ভৱ*ৰো প্ৰভাৱ সুস্পষ্ট। ষষ্ঠ অধ্যায়ত যোগ সাধনৰ বিৱৰণ দিয়া হৈছে।

হেম সৰস্বতীৰ এই পুথি দুখনৰ ভাষাত কামৰূপী উচ্চাৰণৰ আখৰ জোঁটনি, উড়িয়া শব্দৰূপ আৰু প্ৰাকৃত শব্দৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। যথা—

প্ৰাকৃত ঃ প্ৰহ্লাদ, জোজনি, মঞি, তম্ভে, ধাঞি আদি

উড়িয়া ঃ বুলন্ত, তাংক, ধংকামাৰি আদি

কামৰূপী ঃ পোতি (পতি), কোৰি (কৰি), ধোৰি (ধৰি), কুন (কোন), দামুদৰ (দামোদৰ) আদি। 'শ', 'ষ' আৰু 'স'ৰ ঠাইত 'খ'ও বহিছে। যেনে— বংখত (বংশত), বিখেখোত (বিশেষত) আদি।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ নিৰ্ণয় কৰক—

(ক) প্ৰাক্-শংকৰী যুগৰ সাহিত্য বুলি ক'লে— চতুৰ্দশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা পঞ্চদশ শতিকাৰ প্ৰথমটো অৰ্ধ-শতিকাৰ সময়ছোৱাত ৰচিত অসমীয়া সাহিত্যখিনিক বুজা যায়।

(খ) প্ৰাক্-শংকৰী যুগটো মূলতঃ গদ্য সাহিত্যৰ যুগ।

(গ) প্ৰাক্-শংকৰী যুগৰ প্ৰধান কবি সাতজন ।

(ঘ) হেম সৰস্বতীয়ে পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰা ৰজাজন হ'ল কমতাৰাজ দুৰ্লভনাৰায়ণ।

(ঙ) *প্ৰহ্লাদ চৰিত* কাব্যখনৰ মূল হ'ল *বামন পুৰাণ*।

.....

.....

৮.৩.২ কবিৰত্ন সৰস্বতী

প্রাক্-শংকৰী যুগৰ আন এজন কবি হ'ল কবিৰত্ন সৰস্বতী। কাব্যৰ মাজত আত্মপৰিচয়সূচক যিখিনি কথা তেওঁ লিখিছে, সিয়েই তেওঁৰ পৰিচয়ৰ প্রধান আৰু প্রামাণিক অৱলম্বন। তেওঁ লিখিছে—

নৃপ শিৰোমণি দেৱ মহামানী দুর্লভনাৰায়ণ ৰাজা।
নিতে পুত্রৱতে পালিলা সততে পৃথিৱীৰ যত প্রজা।।
তাহান তনয় ভৈল ধর্মময় ইন্দ্রনাৰায়ণ ৰাজা।
মহাবীৰ ধীৰ স্বভাৱে গম্ভীৰ নিতে কৃত হৰি সেৱ।।
নিজ বাহুবলে পাইলা অবিকলে অখণ্ড মহীমণ্ডলে।
যাত খাটে নমি সততে প্রণামি বিপক্ষ নৃপসকলে।।
যাত সর্বক্ষণ ইন্দ্রনাৰায়ণ বৰ দেন্ত সদাশিৱ।
হৌক নৱেশ্বৰ পাঞ্চ গৌৰেশ্বৰ পিতাপুত্র চিৰঞ্জীৱ।।
ছোটশিলা নাম আছে এক গ্রাম য'ত গ্রাম মধ্যে সাৰ।
আছিল তথাত জগত প্রখ্যাত চক্রপাণি শিকদাৰ।।
পটু নৰবৰ কায়স্থ প্রৱৰ ধর্মৱন্ত মহাযশী।
পণ্ডিত তিলক কুল প্রকাশক নিষ্কলংক যেন শশী।।
তাহান তনয় অতি শুভনয় কবিৰত্ন সৰস্বতী।
দ্রোণপর্ব পদ জয়দথ বধ কৌতুহলে নিগদতি।।

উদ্ধৃত পদৰ পৰা জনা যায়— ছোটশিলা নামৰ এখন প্রসিদ্ধ গাঁৱত (বৰপেটাৰ ওচৰৰ, বর্তমান সম্ভৱতঃ শিলা গাঁও) চক্রপাণি শিকদাৰ নামৰ এজন কায়স্থ লোক আছিল। তেওঁ পণ্ডিত, ধার্মিক আৰু মহাযশস্বী আছিল। তেওঁৰেই পুত্র কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে মহাভাৰতৰ দ্রোণপর্বৰপৰা কথাবস্তু লৈ *জয়দ্রথ বধ* ৰচনা কৰে। আকৌ জনা যায়, কাব্য ৰচনাৰ ক্ষেত্রত কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে কমতাৰ ৰজা দুর্লভনাৰায়ণৰ পুত্র ইন্দ্রনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছে। লগতে, 'হৌক নৱেশ্বৰ পাঞ্চ গৌৰেশ্বৰ পিতা-পুত্র চিৰঞ্জীৱ'— এই পদফাকিয়ে দুর্লভনাৰায়ণ আৰু তেওঁৰ পুত্র ইন্দ্রনাৰায়ণক বুজাইছে নে ইন্দ্রনাৰায়ণ আৰু তেওঁৰ কোনো পুত্রক বুজাইছে, এই কথা সঠিককৈ বুজা নাযায়। যদি দুর্লভনাৰায়ণ আৰু ইন্দ্রনাৰায়ণক নুবুজাই ইন্দ্রনাৰায়ণ আৰু তেওঁৰ পুত্রক বুজোৱা বুলি ধৰা হয়, তেনেহ'লে কবিৰ কাব্য ৰচনাৰ সময় কেইবছৰমান পিছুৱাই আহে। কিন্তু গুণাৱলীৰ উল্লেখ কৰি দুর্লভনাৰায়ণৰ বর্ণনা কৰিয়ে যিধৰণে দিছে তাৰ পৰা দুর্লভনাৰায়ণ আৰু তেওঁৰ পুত্র ইন্দ্রনাৰায়ণৰ কথাকেই কোৱা যেন লাগে। যুক্তিসাপেক্ষে দুর্লভনাৰায়ণৰ ৰাজত্বৰ সময় ত্রয়োদশ শতিকাৰ একেবাৰে শেষাংশ আৰু চতুর্দশ শতিকাৰ প্রথমাংশ। কাব্য ৰচনাৰ ক্ষেত্রত কবিয়ে ইন্দ্রনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰাৰ আগতে

হয়তো তেওঁ দুর্লভনাৰায়ণৰো সান্নিধ্য লাভ কৰিছিল। গতিকে ক'ব পৰা যায়— সম্ভৱতঃ হেম সৰস্বতীৰ অলপ পাছত, অর্থাৎ চতুর্দশ শতিকাৰ মধ্যভাগৰ ভিতৰত কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে কবি ৰূপে প্রতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল। আন এটা প্রমাণৰ দ্বাৰাও এই সময়টো প্রমাণিত হয়। সেয়া হ'ল— কবিৰত্ন সৰস্বতী মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ ভাগিনীয়েক ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ সপ্তম উপৰিপুৰুষ। কালিৰাম মেধিৰ মতে ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ জীৱনকাল ১৫২১-১৬০০ খ্রীষ্টাব্দ। এই জীৱন কালৰ মধ্যভাগৰ পৰা ছয় পুৰুষৰ জীৱন কাল হিচাপে মোটামুটি ২০০ বছৰ বাদ দিলেও কবিৰত্ন সৰস্বতীৰ জীৱনকাল ৰূপে চতুর্দশ শতিকাৰ প্রথমার্দ্ধত উপনীত হ'ব পৰা যায়।

- *জয়দ্রথ-বধ ঃ* কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে মহাভাৰতৰ দ্রোণপর্বৰ কাহিনীৰ আধাৰত *জয়দ্রথ-বধ* নামৰ কাব্যখনি ৰচনা কৰে। কুৰুক্ষেত্র যুদ্ধত অর্জুনৰ পুত্র অভিমন্যুক জয়দ্রথে অন্যায়ভাৱে বধ কৰিছিল। সেইবাবে অর্জুনে প্রতিজ্ঞা কৰিছিল, সূর্যাস্তৰ আগতে জয়দ্রথক বধ কৰিব। অভিমন্যু বধৰ প্রতিশোধ লোৱাৰ বাবে অর্জুনে কেনেকৈ জয়দ্রথক বধ কৰিলে সেই কাহিনীভাগ এই কাব্যখনিত বর্ণনা কৰা হৈছে। মূলৰ ঘটনাংশৰ বর্ণনাৰ মাজত কবিয়ে স্বকীয় কল্পনা আৰু উদ্ভাৰিকা শক্তিৰো পৰিচয় দিব পাৰিছে। ইয়াৰ সুন্দৰ নিদর্শন কৈলাস বর্ণনাখণ্ড। ইয়াত নানাবিধ ফল-ফুলেৰে জাতিষ্কাৰ হৈ থকা যি প্রাকৃতিক জগতৰ বর্ণনা দিছে, সেয়া অসমৰ বসন্তকালীন প্রকৃতি-ৰাজ্যৰ এক হুবহু প্রতিচ্ছবি। কাব্যৰ মাজত এনেকুৱা স্থানীয় পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ ৰুচিবোধ অতিকৈ প্রশংসনীয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

  আম জাম শ্যাম, অতি অভিৰাম, শাল তাল দেখি।
  ফুলিল কণ্টকী, সুবর্ণ কেতেকী, ফুলমধ্যে যাক লেখি।।
  বসন্ত মিলিল, আৰাৱে কোকিল, বহয় মলয়া বাৱ।
  ভ্রমৰা গুঞ্জৰি, চিত্ত চুৰি কৰি, কোকিলে তেজিল ৰাৱ।।

  এই 'কৈলাস বর্ণনা' কাব্যখনিৰ এটি আকর্ষণীয় অংশ। উল্লেখযোগ্য যে তেওঁ ইয়াৰ পূর্বে *শকুন্তলা-উপাখ্যান* আৰু *যযাতি-চৰিত্র* নামে দুখন পদ-পুথিও ৰচনা কৰিছিল বুলি ভণিতা পেলাইছে।

৮.৩.৩ ৰুদ্র কন্দলি

প্রাক্-শংকৰী যুগৰ আন এগৰাকী বৈষ্ণৱ কবি হ'ল ৰুদ্র কন্দলি। এওঁ মহাভাৰতৰ দ্রোণপর্বৰ অন্তর্গত জয়দ্রথ বধ উপ-পর্বত উল্লেখ থকা সাত্যকীৰ যুদ্ধযাত্রা আৰু বীৰত্বব্যঞ্জক কাহিনীক আধাৰ হিচাপে লৈ *সাত্যকি-প্রৱেশ* নামে এখনি সৰু কাব্য ৰচনা কৰে। আত্মপৰিচয়সূচক পদখিনিৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে কবিয়ে শ্রীমন্ত তাম্রধ্বজ ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল। কন্দলিয়ে তেওঁৰ *সাত্যকি-প্রৱেশত* লিখিছে —

শ্রীমন্ত তাম্রধ্বজ অনুজে সহিতে।
বৃদ্ধৰ সমান ধর্ম শিশু বয়সতে।।
বুদ্ধিত গম্ভীৰ ক্ষেমাৱন্ত শুভনয়।
যাহাৰ যশক সর্ব্বজনে প্রশংসয়।।
বিষ্ণুৰ ভকত মহামায়াৰ সেৱক।
পুত্রৰ সমান কবি দৰিদ্র-পালক।।
দুই ভাইৰ স্নেহ যেন ৰাম-লক্ষ্মণৰ।
সবান্ধৱে জীৱন্তোক সহস্র বৎসৰ।।

এই উদ্ধৃতিৰ মাজত কবি ৰুদ্র কন্দলিয়ে তাম্রধ্বজ নামৰ কোনো এজন ধার্মিক, স্থিৰবুদ্ধি, যশস্বী, প্রজাৰঞ্জক, উদাৰপন্থী আৰু ভ্রাতৃবৎসল ৰজাৰ দীর্ঘায়ু কামনা কৰিছিল। বুজা যায় যে সেই তাম্রধ্বজ-নৃপতিৰ পৃষ্ঠপোষকতা কবিয়ে লাভ কৰিছিল। সেয়েহে কনকলাল বৰুৱাই কৈছে — কামৰূপ-কমতা ৰাজ্যৰ পূবফালে দুর্লভনাৰায়ণে আৰু পশ্চিমফালে ধর্মনাৰায়ণে চতুর্দশ শতিকাৰ প্রথমভাগত ৰাজত্ব কৰিছিল। এই ধর্মনাৰায়ণৰেই পুত্র তাম্রধ্বজ। তেওঁ দুর্লভনাৰায়ণৰ পুত্র ইন্দ্রনাৰায়ণৰ সমসাময়িক হোৱাটো স্বাভাৱিক। গতিকে তাম্রধ্বজৰ ৰাজত্বকাল চতুর্দশ শতিকাৰ মধ্যভাগ বুলি ধৰি লোৱাত অসুবিধা নাই, আৰু এই সময়ডোখৰেই ৰুদ্র কন্দলিৰ কাব্য ৰচনাৰ কালৰূপে গ্রহণযোগ্য।

➢ *সাত্যকি-প্রৱেশ* ঃ মহাভাৰতৰ দ্রোণপর্বৰ ভিতৰত *জয়দ্রথ-বধ* নামৰ যি উপ-পর্ব আছে, তাৰ ভিতৰত কেইবাটাও অধ্যায়ৰ মাজত সাত্যকিৰ বীৰত্ব বর্ণিত হৈছে। সাত্যকি বৃষ্ণি-বংশীয় সত্যকৰ পুত্র, শিনিৰ নাতি। কুৰুক্ষেত্র যুদ্ধত তেওঁ পাণ্ডৱৰ সেনাপতি হিচাপে কৌৰৱৰ বিপক্ষে যুদ্ধ কৰি কৌৰৱৰ কেইবাজনো বীৰক বধ কৰে। ৰুদ্র কন্দলিয়ে মূল মহাভাৰতৰ বিৱৰণ স্থান বিশেষে চমুৰাইছে, স্থান বিশেষে বহলাইছে আৰু স্থান বিশেষে মূলক সম্পূর্ণ অনুসৰণ কৰিছে। অনুবাদখিনি যুদ্ধৰ বিৱৰণেৰে পৰিপূর্ণ। বৈষ্ণৱ যুগৰ বধকাব্যৰ যুদ্ধৰ বিৱৰণৰ লগত ৰীতিগত সাদৃশ্য দেখা যায়। সাত্যকিৰ এই বীৰত্বপূর্ণ ঘটনাবোৰ কবিয়ে *সাত্যকি-প্রৱেশ*ত কাব্যিক ***ৰস*** সঞ্চাৰ কৰি অনুবাদ কৰিছে। প্রয়োজনবোধে কবিয়ে যিবোৰ দীঘলীয়া বর্ণনা দাঙি ধৰিছে, উপযুক্ত ভাষাৰ যোগেদি সেইবোৰ ৰসাল হৈ কাব্যিক মর্যাদা ৰক্ষাৰ সহায়ক হৈছে। কাব্যখনৰ অনুবাদখিনি যুদ্ধৰ বিৱৰণেৰে পৰিপূর্ণ। ইয়াত মানৱ মনৰ বিভিন্ন অৱস্থাত হোৱা প্রতিক্রিয়াৰ বর্ণনা অনুপস্থিত। ঠায়ে ঠায়ে অৱশ্যে ঘৰুৱা উপমাৰ চিত্র সংযোজনা কৰি পাঠকৰ হৃদয়স্পর্শী কৰিবলৈ কবি সক্ষম হৈছে। 'বাতসে ভাঙয় যেন বৃক্ষ চম্পকৰ', 'লালছিণ্ডা পদ্ম যেন কৰয় প্রকাশ', 'কেটলা পশুৰ যেন ভৈল কলেবৰ', 'পিম্পৰাৰ দল যেন দিল পটোৱাৰ', 'সুপুত সিংহক যেন জগাইলে চৰণে', 'বাঘৰ আগত যেন মৃগৰ ছৱাল' আদি জতুৱা ঠাঁচ,

ৰস ঃ 'ৰস' শব্দটোৰ অর্থ হ'ল স্বাদ বা সোৱাদ। সাহিত্যৰ ক্ষেত্রত ৰস হ'ল কাব্য পাঠ কৰি পাঠকে লাভ কৰা একপ্রকাৰ মানসিক অৱস্থা। সাহিত্যৰ ৰস নবিধ — শৃংগাৰ, হাস্য, কৰুণ, ৰৌদ্র, বীৰ, ভয়ানক, বীভৎস, অদ্ভুত আৰু শান্ত।

উপমাৰ প্ৰয়োগে কাব্যখনক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে। কাব্যখনৰ ভাষা হেম সৰস্বতীৰ ভাষাতকৈ কিছু নতুন। ভাষাৰ ঘৰুৱা ঠাঁচ আৰু প্ৰকাশ ৰীতিয়ে কাব্যখন যথেষ্ট আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ খালি ঠাই পূৰণ কৰক—

(ক) কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে ..... পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল।

(খ) *জয়দ্ৰথ-বধ* কাব্যখনৰ কাহিনীভাগ চয়ন কৰা হৈছে .....।

(গ)..... মাধৱদেৱৰ ভাগিনীয়েক ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ সপ্তম উপৰিপুৰুষ।

(ঘ) শ্ৰীমন্ত তাম্ৰধ্বজ ৰজা ..... ৰ পৃষ্ঠপোষক আছিল।

(ঙ) *সাত্যকি-প্ৰৱেশ* কাব্যখনত বৈষ্ণৱ বধকাব্যৰ .....বিৱৰণৰ সৈতে ৰীতিগত সাদৃশ্য পৰিলক্ষিত হয়।

৮.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- প্ৰাক্-শংকৰী যুগটো মূলতঃ কাব্য সাহিত্যৰ যুগ। এই যুগত *ৰামায়ণ, মহাভাৰতৰ* কাহিনীৰ আধাৰত ভালেসংখ্যক কাব্য ৰচিত হৈছে।
- হেম সৰস্বতী, কবিৰত্ন সৰস্বতী, ৰুদ্ৰ কন্দলি, হৰিবৰ বিপ্ৰ আৰু মাধৱ কন্দলি— এই পাঁচগৰাকী কবিয়ে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিৰে প্ৰাক্-শংকৰী যুগটোক সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে।
- হেম সৰস্বতীয়ে *প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ, হৰগৌৰী সংবাদ;* কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে *জয়দ্ৰথ-বধ;* ৰুদ্ৰ কন্দলিয়ে *সাত্যকি-প্ৰৱেশ* নামৰ কাব্য ৰচনা কৰিছে।

৮.৫ অধিক জানিবলৈ

১) গোস্বামী, যতীন্দ্ৰনাথ (১৯৯৪); *অসমীয়া সাহিত্যৰ চমু বুৰঞ্জী;* গুৱাহাটী ঃ মণি-মাণিক প্ৰকাশ।

২) নেওগ, মহেশ্বৰ (২০০০); *অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা;* গুৱাহাটী ঃ চন্দ্ৰ প্ৰকাশ।

৩) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ (২০০৬); *অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত;* গুৱাহাটী ঃ সৌমাৰ প্ৰকাশ।

৪) হাজৰিকা, বিশ্বেশ্বৰ (সম্পাঃ) (২০০৩); *অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (প্ৰথম খণ্ড);* গুৱাহাটী ঃ আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা।

৮.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) শুদ্ধ খ) অশুদ্ধ গ) অশুদ্ধ ঘ) শুদ্ধ ঙ) শুদ্ধ

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) দুৰ্লভ নাৰায়ণৰ খ) *মহাভাৰতৰ* পৰা গ) কবিৰত্ন সৰস্বতী
ঘ) ৰুদ্ৰ কন্দলি ঙ) যুদ্ধৰ বিৱৰণৰ

৮.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ তলত দিয়া প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখক—

ক) *লৱ-কুশৰ যুদ্ধ* কাব্যখন কোনে ৰচনা কৰিছিল?

খ) প্ৰাক্-শংকৰী যুগটো মূলতঃ কি সাহিত্যৰ যুগ?

খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ চমুটোকা লিখক—

(ক) ৰুদ্ৰ কন্দলি (খ) কবিৰত্ন সৰস্বতী

গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ প্ৰাক্-শংকৰী যুগত ৰচিত সাহিত্যৰাজিৰ বিষয়ে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ হেম সৰস্বতী কোন যুগৰ কবি? তেওঁৰ সাহিত্য কৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়াওক।

*** ***** ***